

TURLI KASALLIKLARDA BILISH SOHASINI O'ZGARISHI

*Termiz Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi
texnikumi o'qituvchisi **Fayziyev Farhod Yangiboy o'g'li***

Bilish sohasi insonning atrof-muhitni anglash, ma'lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash, eslab qolish va undan foydalanish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Bilish faoliyatining asosiy tarkibiy qismlariga diqqat, xotira, idrok, tafakkur, nutq hamda rejalashtirish va qaror qabul qilish kabi ijro funksiyalari kiradi. Turli kasalliklar natijasida ushbu jarayonlarning bir yoki bir nechta buzilishi mumkin.

Bilish sohasidagi o'zgarishlar kasallikning turi, kechish darajasi, bemorning yoshi va miya faoliyatiga ta'sir qiluvchi boshqa omillarga bog'liq. Ayrim hollarda buzilishlar vaqtinchalik bo'lsa, ba'zi kasalliklarda ular asta-sekin kuchayib borishi mumkin.

1. Altsgeymer kasalligida bilish sohasining o'zgarishi

Altsgeymer kasalligi asosan xotira va boshqa kognitiv funksiyalarning asta-sekin pasayishi bilan kechadigan kasallikdir. Dastlab bemor yangi ma'lumotlarni eslab qolishda qiynalishi, yaqinda bo'lgan voqealarni unutishi mumkin. Kasallik rivojlangani sari diqqat, fikrlash, nutq va fazoviy orientatsiya ham buziladi.

Bemor tanish joylarda yo'l topishda qiynalishi, oddiy kundalik ishlarni bajarishda yordamga muhtoj bo'lishi mumkin. Keyingi bosqichlarda inson yaqinlarini tanish, vaqt va joyni aniqlashda ham qiyinchiliklarga duch keladi.

2. Insultdan keyingi bilish o'zgarishlari

Insult miya qon aylanishining buzilishi natijasida yuzaga keladi. Uning oqibatlari miyaning qaysi qismi zararlanganiga bog'liq. Insultdan so'ng xotira, diqqat, nutq, tafakkur va idrok buzilishi mumkin.

Ba'zi bemorlarda so'zlarni tushunish yoki fikrini ifodalash qiyinlashadi. Boshqa hollarda diqqatni uzoq vaqt saqlash, bir nechta vazifani bajarish yoki

muammolarni hal qilish qobiliyati pasayadi. Reabilitatsiya jarayonida kognitiv mashqlar bilish faoliyatini tiklashga yordam berishi mumkin.

3.Parkinson kasalligida bilish sohasi

Parkinson kasalligi asosan harakat buzilishlari bilan namoyon bo'lsa-da, ayrim bemorlarda bilish faoliyatida ham o'zgarishlar kuzatiladi. Diqqatni jamlash, ma'lumotni qayta ishlash tezligi, rejalashtirish va qaror qabul qilish qobiliyatlari pasayishi mumkin.

Kasallikning ayrim bosqichlarida xotira bilan bog'liq qiyinchiliklar ham paydo bo'ladi. Bemor kundalik vazifalarni bajarishda ko'proq vaqt talab qilishi mumkin.

4.Epilepsiyada bilish faoliyatining o'zgarishi

Epilepsiya takroriy tutqanoq xurujlari bilan tavsiflanadigan nevrologik kasallikdir. Xurujlarning tez-tez takrorlanishi, ularning turi va davomiyligi bilish faoliyatiga ta'sir qilishi mumkin.

Epilepsiyada diqqatni jamlash, eslab qolish va ma'lumotni qayta ishlash tezligida qiyinchiliklar kuzatilishi mumkin. Ayrim hollarda davolashda qo'llanadigan dorilar ham vaqtinchalik uyquchanlik yoki diqqat pasayishiga sabab bo'lishi mumkin.

5. Ruhiy kasalliklarda bilish sohasi

Shizofreniya kabi ayrim ruhiy kasalliklarda ham kognitiv jarayonlar o'zgarishi mumkin. Bunda diqqat, ishchi xotira, fikrlash, rejalashtirish va ma'lumotni qayta ishlash bilan bog'liq qiyinchiliklar kuzatiladi.

Depressiyada esa insonning diqqatini jamlashi qiyinlashishi, fikrlash jarayoni sekinlashishi va xotira bilan bog'liq shikoyatlar paydo bo'lishi mumkin. Bunday o'zgarishlar insonning o'qishi, ishlashi va kundalik faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi.

6.Bosh miya jarohatlarida bilish sohasi

Bosh miya jarohatlari natijasida bilish faoliyatining turli qismlari zararlanishi mumkin. Jarohatning og'irligiga qarab xotira, diqqat, nutq, idrok va tafakkurda o'zgarishlar kuzatiladi.

Ayniqsa, yangi ma'lumotni eslab qolish, vazifalarni rejalashtirish, muammolarni hal qilish va o'z faoliyatini nazorat qilish qiyinlashishi mumkin. Tiklanish jarayoni jarohatning darajasiga va individual xususiyatlarga bog'liq.

Xulosa

Turli kasalliklarda bilish sohasi turlicha darajada va turli ko'rinishda o'zgaradi. Ba'zi kasalliklarda asosan xotira, boshqalarida diqqat, nutq, tafakkur yoki ijro funksiyalari buziladi. Bilish faoliyatidagi o'zgarishlarni o'z vaqtida aniqlash kasallikni baholash va bemorga zarur yordam ko'rsatishda muhim ahamiyatga ega.

Kognitiv faoliyatni baholashda shifokor va psixologlar maxsus suhbatlar, kuzatuvlar hamda kognitiv testlardan foydalanishlari mumkin. Davolash va reabilitatsiya jarayonida bemorning individual imkoniyatlari hisobga olinadi. To'g'ri tashkil etilgan yordam bemorning kundalik faoliyatini yaxshilashga va mustaqilligini imkon qadar saqlab qolishga yordam beradi.